

Einar M. Jónasson - Sambandsmálið - Hugleiðingar (1911)

Útgáfa 1.0 af rafræna skjalinu

Þetta PDF skjal er hluti afraksturs skönnunar á prentuðu eintaki af téðu riti. Markmið þessarar útgáfu er að veita almenningi færi á að eignast sitt eigið rafrænt eintak af því án endurgjalds.

Skjalið er upprunalega birt á vefnum <https://urlausnir.is>. Þar má finna rafrænar útgáfur hinna bindanna og verða nýrri útgáfur af skjölunum í boði þar.

Takmörkun ábyrgðar

Höfundur skjals þessa afsalar sér allri ábyrgð, að því marki sem lög heimila, vegna beinnar og/eða óbeinnar notkunar skjalsins sjálfs eða afurða sem af því leiðir. Þó að stefnt hafi verið að því markmiði að skjalið endurspegli sem best innihald upprunalegu bindanna er hvorki hægt að tryggja né ábyrgjast að það hafi tekist. Framangreint á einnig við um efnislegt innihald prentuðu eintakanna sem skönnuð voru.

Höfundaréttur

Höfundur skjals þessa álitur að hvers kyns höfundaréttur á prentaða eintakinu sé útrunninn.

Hvers kyns höfundarréttur sem höfundur skjalsins gæti hafa skapað sér til handa með skönnuninni sjálfri eða öðru framlagi sínu til sköpunar þess, skal vera meðhöndlaður í samræmi við Creative Commons Zero höfundaleyfið (CC0 1.0 Universal eða síðari útgáfa þess).

Ábendingar

Séu ábendingar um mögulegar úrbætur á skjalinu er hægt að koma þeim á framfæri við höfund þess.

Athugasemdir um þessa útgáfu

Skannað var eintak í vörslu Bókasafns Kópavogs.

Minniháttar galli á bls. 30.

Höfundur skjalsins: Svavar Kjarrval (svavar@kjarrval.is)

SAMBANDSMÁLID

HUGLEIÐINGAR

EFTIR

EINAR M. JÓNASSON

CAND. JURIS

REYKJAVÍK

FJELAGSPRENTMIÐJAN

1911.

- 101 -

949.10
Eim
s

SÁMBANDSMÁLID

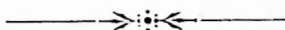

HUGLEIÐINGAR

EFTIR

EINAR M. JÓNASSON

CAND. JURIS

REYKJAVÍK
FJELAGSPRENTMIÐJAN
1911.

BÓKASAFN KÓPAVOGS

LIBRARY

FYRIR skömmu barst mjer í hendur bæklingur 64 síður að stærð með titlinum „Afmælis-hugleiðingar“ eptir Sigurð Þórðarson sýslumann í Arnarholti. Jeg las rit þetta með mestu athygli, því jeg mintist ekki að hafa lesið neitt eptir mann þenna áður. Þegar jeg hafði lokið lestrinum, þá vaknaði fyrst sú hugsun hjá mjer, hvort hjer væri samskonar ritsmið og sú er birtist í Þjóðviljanum sællar minningar, eptir Rúðuborgarför Skúla Thóroddsen, því mjer duldist ekki, að innihaldið væri aðallega ávarp til Íslendinga, og þá sjerstaklega til flónanna þeirra, er ekki ljetu ginnast af uppkastinu sæla 1908 Þar sem jeg er einn meðal þeirra manna, sem er enn sannfærður um það, eins og jeg var þá, að frumvarpið frá 1908, eins og það lá fyrir væri ekki viðunanlegt til frambúðar fyrir land okkar, þá vildi jeg mega birta opinberlega mínar skoðanir á því máli, og rökstyðja þær eptir því sem jeg álit að málefnið gefi tilefni til.

Það er að vísu búið að rita svo margt og mikið um mál þetta, að óþarfi virðist að rifja

það upp hjer, en bæði við sem fylgt höfum flokk Sjálfstæðismanna, og einnig Landvarnarmenn og aðrir auk Heimastjórnarmanna, viðurkennum að frumvarpið frá 1908 hafði að innihalda stórar bætur að ýmsu leyti, að því er virðist fljótt litið á, þar sem aðeins utanríkismál og hermál þurftu að vera þau sameiginlegu mál milli Íslands og Danmerkur er tengdu þessi lönd saman, sje að öðru leyti gengið inn á það, að við hefðum fengið yfirráð yfir málefnum þeim er ræðir um í 3. gr. uppkastsins undir 4., 5., 6., 7. og 8. tölulið eftir þann ákveðna 35 ára tíma. Margir munu nú á því, að Danir mundu hafa getað talsvert tafið fyrir okkur í því að láta okkur fá full umráð þeirra mála, og að mikil spurning hefði orðið um það, hvort þáverandi konungur mundi frekar hafa aðhyllst tillögurétt alþingis eða þá hins danska ríkisþings, sem hann eftir frumvarpinu hafði óbundnar hendur með, og er þá þegar af þeirri ástæðu talsverður vafi á um þessi mál, hvort þau ekki eptir þann tíma hefðu orðið sameiginleg, eptir þessi 35 ár, eins og áður. En til þess nú ekki að orðlengja alt of mikið, þá læt jeg það vera gefið að við hefðum þannig fengið yfirráð yfir öllum þeim málum, og eins hitt, sem talsverð deila hefir risið um, að þýðingin á frumvarpinu væri, að því er hinn íslenska texta snertir samhljóða frumritinu danska, sem er sannanlegt að

ekki var, og því ekkert annað en blekking, því hinir dönsku í nefndinni skutu allri ábyrgð í þeim atriðum yfir á hina íslenzku nefndarmeðlimi, sbr. „Bektænkning afgiven af den dansk-islandske Kommission af 1907 bls. 16, ottende Møde“, í því efni var því engin afsökun af hendi Íslendinga, enda verður hverjum manni ljóst, er kynnrir sjer uppkastið alt, að þar fara hinir dönsku nefndarmenn eins og köttur í kring um heitan pott fram hjá öllu því, er gefi ástæðu til þess að ætla að hjer sjeu tvö ríki að semja innbyrðis heldur skín alstaðar í gegn, að tilslakanir er þeir þykjast gjöra eru veittar af náð þeirra en ekki bygðar á ríkisrjettarlegum kröfum af hálfu Íslendinga, sbr. Betænkning bls. XIV. En einnig þetta atriði ætla jeg að láta milli hluta í þessum fáu athugasemdum mínum, og ganga út frá því sem gefnu, að breyting hefði verið á þessu gjörð, þannig að samræmi hefði orðið milli hins danska og íslenzka texta, en það sem jeg aðallega ætla að vekja athygli á eru þessi tvö svonefndu óaðskiljanlegu mál, semsje hermál og utanríkismál, Um það atriði hvernig Jón heitinn Sigurðsson mundi hafa litið á frumvarpið frá 1908 skiptir mjög litið máli, því þótt hann væri að ýmsu afbragðsmaður, gat honum yfirsjest sem öðrum, en það eina sem hjer skiptir máli er þetta: Afsölum við í hendur framandi þjóð rjettindum, er ekki einungis heyra okkur til

heldur og öllum niðjum okkar, og höfum við rjett til þess að gefa slíkt afsal. Út frá þessum grundvelli verður lausnin að byggjast, og kemur þá fyrst til álita rjettarstaða Íslendinga að fornu, rjettarstaða þeirra á síðari tímabilum eða ástandið eins og það nú er.

Sá maðurinn, Jón Sigurðsson, sem mest og bezt hefir opnað augu Íslendinga fyrir hinum forna rjetti, byggðum á sögulegum grundvelli, ætti að vera nægileg trygging þess, að jeg ekki þyrfti hjer að fara sjerstaklega að tilvitna í ýmsar ritgjörðir hans viðvíkjandi því efni, enda verðum við nú sem fyr að byggja sjálfstæðis-kröfur á þessum rjettindum ásamt þjóðlegum sjerkennum og einnig á legu landsins er við byggjum. Það er eitt út af fyrir sig nægilegt, til þess að styrkja okkur í trúnni á þessi fornu réttindi okkar, að við höfum ekki síðan Jón Sigurðsson leið færst skrefi nær í þá áttina að auka völd okkar, ef við ekki höfum þá fremur mist rjettindi, eða afsalað okkur þeim með t. d. rikisráðsákvæðinu, en undirstaða þess að við yfirleitt getum komið til greina sem samningsaðilar við Dani, er það mjög einfalda að við höfum þann rjett sem samið er um, því annars er alt þetta skollaleikur, sem leikinn er í blindni, og án þess aðilum sé meðvitandi hvað þeir eru að gjöra. Nú munu engir Íslendingar þeir, sem halda vilja þeirri stefnu fram af hendi

Jóns Sigurðssonar að við værum dönsk nýlenda eða hluti úr danska ríkinu, því þetta var einmitt það sem hann alla æfi sína barðist á móti, sjálfstæði landsins varð ekki bygt fremur þá en nú á sögulegum grundvelli, á því hvernig landið bygðist frjálst af frjálsum mönnum öllum óháðum, og hvernig svo sem gamli sáttmáli er skilinn, sem er eina heimildarrit frá eldri tímum um sérstöðu landsins, þá er svo mikið víst, að sambandið milli Íslands og Danmerkur, eða öllu fremur Noregs, er í byrjun bygt á samningi, en ekki á því að Íslendingar væru kúgaðir á neinn hátt inn í sambandið eða þá teknir hervaldi eða á nokkurn annan hátt er einkennir vissan hluta ríkisheildar eða einingar, en þegar rjettargrundvöllurinn er samningur, þá ætti, eptir kenningu Heimastjórnarmanna, slíkur samningur að geta verið hafinn er annar aðilinn óskaði þess, því samkvæmt þeirra kenningu er enginn samningur gjörður þannig, að hann eigi að gilda um aldur og æfi, og þessi kenning er það sem bygt er á afsal í hendur Dönum á hermálum og utanríkismálum. Þessar hugleiðingar þó almennar sjeu og ekki studdar við tilvitnanir einstakra manna, er um sambandsmálið hafa ritað frá því fyrsta er Íslendingar vöknúðu af dvalanum, ættu að vera nægar til þess að sýna fram á það, að hafi ekki öll barátta Jóns Sigurðssonar verið blindingsleikur, þá getur hún ekki hafa innihald-

ið annað en þetta: Landið var frjálst og samkvæmt því eigum við heimting á og kröfu til þess að vera frjálsir, sjálfráðir öllum okkar málum, án ihlutunar nokkurs útlends valds. Hafi útlent vald hér nokkuð að segja. Þá er það vald sem við sakir fæðar og getuleysis ekki getum hrundið af okkur, en rjettarviðurkenningu hafa þeir aldrei fengið. Hvort þetta hefir vakað fyrir Jóni Sigurðssyni eða ekki, þá sjá allir að þetta er takmarkið sem við allir stefnum að, en þá kemur hitt að líta á, leiðir þær sem liggja að því að ná þessu takmarki, gengið út frá því sem gefið er að Danir hafi eins og stendur bæði töglin og hagldirnar. Þegar þannig er fenginn fastur grundvöllur til að byggja á, semsje: rjettarstaða Islendinga er ekkert breytt frá því er Jón Sigurðsson var uppi og til þessa dags, nema ef vera skildi til hins verra eins, þá eigum við eins nú eins og þá tilkall til allra þeirra réttinda sem söguleg, þjóðarrjettarleg eða hver önnur heimild hefir skapað okkur til handa, og ef vjer af einhverjum óheppilegum atvikum höfum breytt rjettarstöðunni, svo sem með samþykkt ríkisréttarákvæðisins, þá er, eða ætti að vera fyrsta verk okkar að fá því komið í hið rjetta horf. En höfum við í einu mikilvægu atriði vilst út af brautinni, þá ætti það meðal annars að vera okkur hvatning til að fara varlega í næsta sinn.

Jeg gat áður um það, að það sem greindi á,

væru leiðir þær, er að takmarkinu lægju þegar búið er að ákveða takmarkið. Sjeu nú kröfur okkar Íslendinga þær, að ná hinu forna sjálfstæði landsins, áður en það komst á vald útlendra konunga, þá ætti meðal annars gamli sáttmáli að vera okkar leiðarstjarna í því efni, hvað leitt getur af því að gjöra samninga fyrir aldna og óborna, því þótt hann að visu ekki gildi enn í sínu upprunalega formi, þá eigum við alla baráttu okkar að kenna hinni upprunalegu undirskrift undir samning þennan, því eins og gefur að skilja, eru samningar aðeins form fyrir óendanlega mörgum tilfellum sem lifið framleiðir, og er þá ljóst að viss tilfelli, er alls ekki hafa verið höfð fyrir augum þegar samningurinn var gjörður myndast, og getur það því eitt út af fyrir sig valdið miklum ágreiningi hvernig það og það eigi að skiljast, hvort það frekar heyri undir þetta eða hitt ákvæði samningsins o. s. frv., og sé efnið ekki svo fjarstætt að það ekki nái neinni átt að heimild fyrir því liggi í samningnum, þá má toga þetta á ýmsa vegi, og svo kemur venjan, þetta skapandi afl, og þegar þjóðin fyrst er bundin við samning, þá er lögð stór-mikil byrði á þá sem með völdin fara, sífellt að vera á verði, svo að ekki verði seilst inn á sjermálasviðið, og hafi maður smá-dottandi valdshafa, getur rétturinn þannig smámsaman farið úr höndum þeirra, og yfir til hins.

Samningsleiðin er semsje mjög viðsjál, en hinsvegar er það sú leiðin ein sem farandi er, eptir öllu ástandi og ásigkomulagi því sem nú er, en þá verður að vera á verði, að tryggja svo um hnútana, að sem minst ágreiningsatriði geti komið síðar, það eina samband sem í þá átt getur verið fulltrygt er persónusambandið eða það, að hafa sameiginlegan konung en að öðru leyti fullan skilnað. Málefнасamband eða (Realunion) er sú leiðin er áskilur tvö eða fleiri mál sameiginleg, og er það sú leiðin er stóð til boða með uppkastinu sæla, svo framarlega sem álitid verður að Íslendingar væru sem samningsaðilar eptir uppkastinu, en ekki að Danir af náð sinni veittu þeim ýms réttindi, án þess að breyta ríkiseiningunni, sem þeir halda fram að eigi sjer stað, og sem þeir hefðu fengið Íslendinga til að viðurkenna í verkinu, ef þeir hefðu afsalað sjer öllu tilkalli til hermála og utanríkismála, eða viðurkendu rétt Dana til þeirra mála, án ihlutunar frá þeirra hendi.

Ef við athugum hvað það var af hálfu hinna dönsku í nefndinni móti persónusambandi, þá er aðalástæðan sú, að grundvallarlög Dana séu því til fyrirstöðu, því þau fyrirbjóði að konungur Dana geti verið stjórnandi í öðru landi án samþykkis ríkisþingsins, og þetta samþykki var ekki fáanlegt að því er Íslendinga snerti. Þetta sjest á nefndu riti, „Betækning“ bls. XVI.

ad. § 9 og þá hafa hinir íslenzku nefndarmenn verið á sömu skoðun og við hinir, að því er þessi vafamál snertir, því þeir óskuðu í byrjun, að svo framarlega sem endurskoðun á lögnum eptir hinn ákveðna tíma ekki næði samþykki eða fengist framkvæmd þá yrði slitið öllum sameiginlegum málum nema konungssambandinu, en að lokum urðu hinir dönsku nefndarmenn yfirsterkari, einmitt í því atriðinu sem mestu varðaði. Þeir sem bera þeim mönnum á brýn er höfnuðu uppkastinu 1908 illar hvatir, höggva þannig óviljandi í runna stuðningsmanna uppkastsins, sem aðeins lögðu minna upp úr þessum ákvæðum en aðrir, en hinsvegar auðsjáanlega hafa verið mjög nauðugir að falla frá kröfum sínum í þessu efni. Það er því ekki hjer um stefnumun að ræða, heldur aðeins meira og minna, því aldrei mundu þessir menn hafa haldið fram þeim kröfum í nefndinni, er þeir ekki á einhvern hátt álitu að haft gætu stóra þýðingu fyrir landið og framtíð þess, þeir aðeins láta reka á reiðanum með þessi mál, úr því Danir voru ósveigjanlegir, og er það vel skiljanlegt, að þeir hafi viljað láta sjást einhvern árangur af starfa sínum, og þessvegna fallið frá kröfum sínum, en álitid þýðingarlaust að halda þessu til streitu, með því þá hefði ekkert orðið úr samningum. En úr því nú Danir halda því fram, að konungurinn ekki geti verið stjórnandi

annars ríkis án heimildar ríkisdagsins, getur þá legið í þessu uppkasti ríkisviðurkenning frá Dana hálfu, að því er Ísland snertir, eg finn ekki eitt ákvæði er bendi í þá átt, því orðið land, táknar ekki neitt í þá átt, því slíkt ákvæði mundi brúka að þótt landið væri að öllu innlimað í ríkisheildina með sjerstökum rjettindum, en gæti fyrst haft þessa þýðingu ef um tvö souverain lönd væri að ræða, sem stæðu líkt að vigi, en um réttarstöðu Íslands til Danmerkur á sér ekkert slíkt stað, þar sem landsmenn sjálfir eru einmitt að finna það upp nú á síðari tímum að Ísland sje gjörsamlega rjettlaust, óg við fyrir löngu innlimaðir Danmörku, og er þá ekki allur sá rjettur er við skoðum að hafa hrept með uppkastinu aðeins veittur af náð Dana án þess að hjer sje að ræða um nokkra nýja stöðu handa Íslandi sem ríki, en aðeins frjálslegt nýlendufyrirkomulag.

Ef við hinsvegar höldum fram þeirri skoðun að við með upkastinu frá 1908 hefðum orðið sjálfstætt ríki í því einasta sambandi er utanríkismál, hermál og konungur mynduðu við Danmörku, þá mun sú skoðun ekki verða bygd á því einu, að Danir eða hinir dönsku nefndarmenn hafi ætlað sér að mynda með uppkastinu nýtt ríki, heldur hafi þeir viðurkent sumpart gamlar rjettarkröfur, sumpart þjóðerni okkar, sem nægan grundvöll sjerstaks ríkis, en sje sú

meining hinna dönsku nefndarmanna, þá ætti þetta sannarlega að verða okkur góður stuðningur að því er snertir kröfurjett okkar á fullu sjálfstæði, því ef við höfum haft þann rjett 1908 sem ekki átti tilveru sína að þakka tómum orðum í nefndaruppkasti, þá höfum vjer enn hinn sama rétt, bæði réttarfarslegan og þjóðlegan, án þess að við höfum afsalað nokkru eða tengt okkur fastari böndum við Danmörku, en átti sjer stað fyrir 1908. Nú vilja sumir ef til vill halda því fram að ekki komi undir því hvort við hefðum orðið ríki eða ekki, ef við annars hefðum fengið það stjórnarfyriřkomulag er við gjörðum okkur ánægða með, en þeim mönnum er aðeins svarandi því einu, að öll okkar barátta hefir hingað til gengið í þá átt að ná fullu sjálfstæði, en slíkt getur ekki átt sjer stað, nema við þokumst smám saman í þá áttina, og einmitt þá áttina sem eykur sjálfstæðið, án þess að það sé keypt með afsali réttinda, því framtíðin ein getur leyst úr því hver hagnaðinn hefir af þeim skiptum. Af þessu sem hér að ofan er ritað, sjest þá full ljóst að við með því að hafna uppkastinu frá 1908 höfum þokast talsvert áfram í sjálfstæðisviðleitni okkar, semsje Danir ekki fengið neina viðurkenningu á rjettarástandinu frá okkar hálfu, hinsvegar hafa þeir viðurkent rjett okkar til samninga við sig, sem er okkur mikill stuðningur, því með því hafa þeir fallist á kröfur

okkar óbeinlinis, því slíkur rjettur heyrir aðeins þeim til, er á það, sem um er samið, því annars gæti ekki verið að tala um að láta af hendi nokkuð, sem samningsaðili ekki hefði neitt tilkall til, því slíkt afsal væri þá í heimildarleysi, og þannig þýðingarlaust. Það hvort okkur þókar áfram í sjálfstæðisáttina er undir landsmönnum sjálfum komið, því samhentir vinnum við, sundraðir töpun við, og mál eins og sambandsmálið, sem nær til okkar allra og niðja okkar, ætti ekki að vera það mál, er sundraði okkur, því þar þurfum við einmitt samheldni, en það verður því aðeins hugsandi, að ekkert afsal eigi sér stað, hvorki í stóru eða smáu, og um það ættum við allir að geta orðið sammála. Sambandsmálið er þannig vaxið, að því liggur ekki það á að um það sje samið á annan hátt en þann sem fulltryggur er, því það á að vaxa og dafna með þjóðinni, þegar þjóðinni vex fiskur um hrygg, innlendur iðnaður og framfarir verða stórstigari og velmegun yfirleitt meiri, fjármálin óháðari en nú á sjer stað, þá vakna kröfurnar af sjálfu sér, þá fyrst finnur þjóðin til þess, hvaða kröfur hún á að gjöra, og þá fyrst getur hún boðið byrginn, eða með öðrum orðum, sjálf tekið á móti sjálfstæðinu, ef hún á kost á því og hún ekki hefur glatað neinu af sínum gömlu rjettindum. Í stað þess því að þvæla sífellt um sjálfstæðismálið og láta alt annað innlent sitja

á hakanum vinnum við okkur árlega stórtjón; aukum iðnað, gjörum sem flesta menn landsins sjálfstæða með því að vekja hjá þeim löngun í þá átt, eflum mentun og innlend visindi, þá fær sjálfstæðismálið stuðning fjöldans. Kosningarnar frá 1908 ættu að vera viss vottur þess hvers þjóðin óskar semsjó að í sambandsmálinu sé aðeins farin sú leið, er þókar málinu áfram, en ekki stofnar því í tvisýnu, sem öll afsöl óumflýjanlega hafa í för með sjer, og ef við litum á sambönd meðal annara ríkja mun ekkert samband hafa gefist vel, því öll hafa þau meira eða minna bönd á frelsinu í för með sjer, og þau bönd gildir að slíta. Þeir menn er tileinka Jóni Sigurðssyni hugmynd þá er felst í uppkastinu frá 1908 eru annaðhvort ófróðir um hvaða frelsisvinur hann var, eða þá að þeir búast við að sjálfir séu þeir einkis virði, en þurfi nafn slíks manns til þess að nokkur liti við því sem þeir segja, en ekki á það við, að sverta minningu þess manns, einmitt á þeim tíma, er þjóðin í heild sinni reisir minnisvarða frelsishetjunni, manninum er vakti hana af dvalanum, manninum er varði öllu sínu lífsstarfi til þess að berjast fyrir fornum rjettindum þjóðarinnar, hvatti hana til þess ekki að víkja, þótt eigi gengi alt að óskum heldur halda örugga fram til sigurs, ef hans skoðun væri sú, er felst í hrossakaupauppkastinu frá 1908, þar sem rjettindi eru fengin með endan-

legri uppgjöf og afsali annara mjög dýrmætra rjettinda, þá fyrst segi jeg: Jón Sigurðsson hefði þá ekki verið verður þess, að honum með islenskum samskotum væri reistur minnisvarði, sem frelsishetju.

Þeir sem lesa bækling sýslumannsins komast fljótt á snoðir um það að hann er ritaður af blindu flokksfylgi engin rök færð fyrir neinu, en hinsvegar skín í gegn alstaðar að mönnum og málefnum er hrært saman í einn graut, því allir hljóta að játa að sjálfstæðismálið í sjálfu sjer batnar hvorki nje versnar við það að vitlausir menn eru í valdasessi, eða ýmsir óþokkar komist inn í þingið. Við sem kusum til þingsetu 1908 vildum aðeins hindra hinar skaðlegu afleiðingar þess, er afsalið hafði í för með sjer, en að því er mennina snertir komust hinir og þessir að í ýmsum kjördæmum ekki beint af þeirri ástæðu að ekki væru færari menn innan flokksins til þingsetu, heldur vegna þess að nú gáfu þessir menn kost á sjer og að óreyndu var ekki ástæða til þess að hafna þeim.

Bankamálið og alt það sem útaf því hefir risið á ekki eina vitund skylt við sjálfstæðismálið og maður einsog Björn Jónsson fyrirv. ráðherra, sem sakir lasleika síns varð að treysta um of á ýmsa menn, er hann neyddist til að hafa sér til aðstoðar, mun enn vera viðurkendur sem einn hinn nýtasti borgari þessa lands,

en hinsvegar munu ekki margir innan sjálfstæðisflokksins, er vilji hefja hann í ráðherrastöðuna aptur meðan ekki er bundið tryggilegar um ábyrgð þá. er valdhafar þessa lands ættu að bera á gjörðum sínum.

Enginn hefir enn komist svo langt að heimta, að öllu réttarfari landsins sje kollvarpað af þeirri ástæðu að í embættum sjeu ekki sem samvizkusamastir dómara, en að alt gangi hjer meira og minna eptir persónulegri vild og eigin geðþótta, án þess að kryfja málin til mergjar eða dæma eptir lögum og rjetti. Mundu ekki þeir rjettarins þjónar fyrir finnast er litt skeyta lögnum er þeim býður svo við að horfa, en beita hinsvegar valdi því, sem þeim er í hendur fengið, til stór-skaða þeim er fyrir ranglætinu verða. Og hvernig geta líka ýmsir embættismenn þessa lands komist yfir alt það sem þeir takast á hendur, sem hafa embættin í hjáverkum, taka inn laun sín af opinberu fje til þess að hleypa sjer með ofstæki inn í stjórnmal landsins, en leggja svo aðalstarfið á hilluna eða rækja það á einhvern hátt til málamynda. Hvernig búast landsmenn við að rjetting á því sem miður fer hjer á landi komi frá þessari stétt manna. Eða munu það ekki öllu fremur peningarnir og von um hærri völd, er knýja þessa menn út á stjórnmalavöllinn, það væri fróðlegt að sjá hversu margir af embættismönnum landsins gæfu kost á sjer til

þingsetu, ef þeir ekki fengju laun af opinberu fé þann tíma er þeir hafa þingsetu, aðra en fyrir þann starfa. Sýslumaðurinn í Arnarholti mun geta sannfærst um það að fleiri kyli sem þurfa sprengingu eru á líkama hinnar íslenzku þjóðar, en þingmennirnir sem áttu setu á þinginu 1911, þótt jeg á engan hátt vilji mæla þeim bót, því hvar sem það kemur í ljós, að mennirnir sem í stöðu eru valdir, rækja starfið í eiginhagsmuna skyni, til þess að auka völd sín og metorð, en líta ekki eins á hitt, hvers virði starfi þeirra er, slíkum mönnum á að hafna, hvort heldur þeir finnast utan eða innan þings. En meðan hugsunarháttur íslenzku valdhafanna er sá, að hafa embættisverkin í hjáverkum, er hætt við því að slíkt geti haft skaðleg áhrif, því hvað höfðingjarnir hafast að, hinir ætla sjer leyfist það, og sjeu embættin þannig launuð, að ekki sje viðunandi, að embættismaðurinn geti lifað sæmilegu lífi fyrir sig og fjölskyldu sína á annan hátt, en sækjast eftir hverjum smábitlingi sem losnar til þess að auka tekjur sínar, þá er þar sannarlega mál sem þyrfti að takast til rækilegrar yfirvegunar, en hinsvegar þurfa hinir íslenzku embættismenn að læra það, að þeim er veitt sú staða til þess þeir gefi sig við henni og það með lífi og sál, en sje hinsvegar oflitið fyrir þá að starfa í embættinu, svo þeir verði þreyttir af leti og yðjuleysi, þá þarf þjóðin einnig að

finna upp eitthvað handa þeim að starfa, því hún er of fátæk til þess að ala marga ómaga.

Þetta sem hjer er sagt kemur ekki við sjálfstæðismálinu, en þegar menn er rita opinberlega nota sér aðferð, er eingöngu og aðallega byggir á fáfræði kjósenda, semsje að ófrægja eitt málefni af því að leiðtogar málefnisins hafi verið óheppilega valdir, þá sjer hver og einn, við nákvæmari athugun að hjer er um tvent ólíkt að ræða. Jeg býst að visu við því að kjósendur þessa lands hafi skilið til fulls hvað var að gerast hjer 1908, og benda kosningaúrslitin til þess, en að þeim hinsvegar ekki hafi verið það ljóst, hverjir það voru, innan beggja flokka, er kæmu til þess að rifast um völdin, álit eg gefið, en satt er það, og ekki verður það hrakið, að sjeu einhverjir þeir menn innan þingflokksins, er sátu á síðasta þingi, sem landsmenn er kosið hafa álita, að komið hafi þannig fram, að þeim sé ekki treystandi til þingsetu þrátt fyrir skoðun þeirra á sjálfstæðismálinu, þá er jeg á því að slíkir menn hafi ekki erindi inn á þingið, en hinsvegar gildir þetta jafnt menn af báðum flokkum, og mjer dettur sannarlega ekki í hug að gjöra upp á milli flokka á þeim efnum, en vilji hinsvegar landsmenn tryggja sjer atkvæði í sjálfstæðismálinu á líkan hátt og 1908, þá verða þeir að vera á verði með það, að útvega sér sem hæfasta og róleg-

asta menn, sem jafnframt bera skyn á, hvað það er sem þeir fara með, enda ættu þeir menn er fóru með og fylgdu fram uppkastinu frá 1908, að vera búnir að hafa nægan tíma til yfirvegunar þess, að í því felst engin ný stjórnarfarsleg breyting á stöðu þeirri, er Ísland hefur haft gagnvart Danmörku, alt frá fyrstu tímum til þessa dags, ef við höfum verið sjálfstæðir eða átt tilkall til sjálfstæðis áður en samdist milli Dana og Íslendinga 1908, þá er það að Danir hafi full yfirráð utanríkismála og hermála um óákveðinn tíma án þess að við felum þeim þau mál, ekkert annað en afsal rjettinda, hinsvegar ef Danir tækjust á hendur stjórn þessara mála eftir umboði af hendi Íslendinga, þá fyrst erum við full tryggir, því þá er fengin viðurkenning Dana fyrir því; fyrst og fremst að grundvallarlög Dana sjeu ekki til fyrirstöðu sambandinu, og þá er full trygging fyrir því að persónusambandið kemur fyr eða síðar. Þannig ætti öllum að geta orðið það ljóst að hjer er stór munur, eftir því hvort Danir skýra málið þannig: Þið höfðuð engan rjett er við sömdum, allur sá rjettur er þið fenguð 1908 var aðeins veittur ykkur af náð, með sjerstöku tilliti til lands og þjóðar, án þess þó að við höfum gefið ykkur eftir úr ríkis- tengslunum, eða við veitt ykkur souverainitet, hvaða málum við úthlutuðum til ykkar sem sjermálum, var í okkar valdi, og þessi skoðun

er sú eina rjetta ef gengið er út frá því að Íslendingar sjeu innlimaðir Danmörku, þá eigum við alt undir góðvild Dana. Það sem í þessu máli virðist hafa blekt allan fjölda manna hjer, er þetta, að skýra fyrirkomulag uppkastsins frá 1908 Realunion. Sem sje Union kemst fyrst að, þegar tvö ríki sem hvert um sig hefur viðurkendan rjett til sjálfsforræðis tengjast saman, svo sem átti sjer stað með Noreg og Svíþjóð, en hvar hafa Íslendingar viðurkenningu á slíkum rjetti til sjálfsforræðis, ekki af hendi Dana, ekki af hendi Íslendinga, þeir halda fram innlimun, sumpart stöðulögin, sumpart 1903, eini grundvöllurinn sem þá gæti komið til greina er uppkastið sjálft, en í því er hvergi minst á það einu orði, að meining Dana sje með þessu uppkasti að mynda sjerstakt ríki við hliðina á Danmörku, heldur bendir alt uppkastið sem næst því er Englendingar hafa við nýlendur sínar, það er og getur verið frjálslegt fyrirkomulag, en til sjálfsforræðis færir það ekki.

Hvernig getur nokkrum manni með heilbrigðri skynsemi, er litur á sjálfstæðismálið óvillhöllum augum dottið slík fásinna í hug, að við með tímanum hefðum getað fengið yfirráð hermála, þótt fyrst um sinn ekki virðist ástæða til að tala um slíkt, meðan þjóðin er ekki lengra á veg komin en nú á sjer stað, eða utanríkismála, því að enginn samningur bindi um aldur og

æfi, er þeir með athugun og yfirvegun líta á uppkastið og gjöra sjer grein fyrir því hvað það er, sem hinir dönsku nefndarmenn álita persónusambandi til fyrirstöðu, semsje, hjer komum við að aðalkjarnanum. Hinir dönsku nefndarmenn bera fyrir sig hvorki meira nje minna en sjálf grundvallarlög Dana, og hvað felst í þessu, semsje hvorki meira nje minna en breyting á þeim lögum af hinu danska ríkisþingi, eða þá samþykkt ríkisþingsins til þess, að konungur þeirra verði einnig konungur Íslendinga sem sjerstaks ríkis. Með uppkastinu frá 1908 hefði þessum skilning á sambandinu verið slegið föstum, og bendir hann ekki ótvírætt í áttina til þess að Danir hafi ekki skoðað stöðu Íslands sem ríkis, því hvaða skynsamleg hugsun getur legið á bak við það, að þeir yfirláti Íslendingum öll sín mál til umráða sem sjerstöku sambandsríki, en hinsvegar neita þeim um rjett til þess að fela Dönum að fara með utanríkismál og hermál um óákveðinn tíma, en eins og jeg tók fram áðan, ganga Danir aldrei að því, þar sem með því móti er fengið persónusambandið, því það er öllum skiljanlegt, að sá sem felur öðrum að fara með eitthvað fyrir sína hönd, er ekki skyldur að hlýta yfirráðunum lengur en hann álitur þörfina, og þar af leiðandi getur fengið yfirráð þess þegar hann óskar. Eg tek það fram, eins og í byrjuninni, að þessar skoðanir

eru mínar á málinu, en jeg hygg hinsvegar að þær hafi vakað fyrir mörgum 1908 er kosningarnar fóru fram, eða þá eitthvað svipaðar. Af þessu sem framan er ritað vildi jeg hafa gjört það ljóst, að með fyrirkomulagi því, er farið er fram á í uppkastinu frá 1908, eru utanríkismál og hermál princip spursmál, því þótt við værum nú af þeirri skoðun að okkur skipti litlu um þessi mál, sem ekki á sjer stað að því er utanríkismálin snertir, sem óumflýjanlega hljóta uð gripa stórkostlega inn í alla verzlun landsins við erlendar þjóðir, eða með öðrum orðum lífæðina, þá sjer hver maður að hjer er um mikilvægt atriði að ræða, og svo mikið að enginn Íslendingur sem elskar fósturjörðina í meðlæti og mótlæti, mun fallast á afsal þeirra að vel yfirveguðu máli. Væri hjer aðeins að því er utanríkismálin snertir, að ræða um Repræsentation af hendi Dana, að því er Ísland snertir, þá væri öðru máli að gegna, hjejómaskapurinn er okkur einkisvirði eða lítils, en það er nú öðru nær.

Þeir sem álasa sjálfstæðisflokknum fyrir það að hann hafi ekkert gjört í sjálfstæðismálinu til þess að þoka því áfram, fara ekki rjettilega að. Fyrst og fremst, eins og jeg áður hefi tekið fram, á ekki að róa neinn lífróður með það mál, við erum enn svo skamt á veg komnir, ósjálfstæðið í peningamálum ætti meðal annars að

sýna okkur, að við höfum ekki af miklu að hrósa okkur, það bendir okkur hinsvegar til þess, að mínu áliti, að allar þessar sjálfstæðiskröfur er gosið hafa upp, sjeu meira sprotnar af því að einstakir menn hafi viljað kasta frægðarljóma um persónu sína, heldur en af hinu, að þjóðin í heild finni tilfinnanlega til þess, að stjórnar-fyrirkomulag það sem við nú höfum sje þannig vaxið að þjóðin ekki geti haft full þrif þessvegna, peningavogin mun vera einn áreiðanlegasti mælir sjálfstæðis, því meðan þjóðin á í vök að verjast með fjármál sín, og það svo að landssjóður nú upp á síðasta er kominn inn á þá braut, að víxla sig hjá erlendum þjóðum til allra nauðsynlegustu útgjalda, þá ætti það að vera ljóst, að önnur mál en sjálfstæðismálið knýja frekar á, því þótt jeg sje þess fullviss, að sjálfstæði er skilyrði fyrir einstaklinginn, þó því aðeins að hann kunni með það að fara, þá er hitt eins víst, að hið sama gildir fyrir þjóðirnar, en skilyrðin eru hin sömu. Ef menn ætla að það eitt að Ísland fengi nafn sem ríki, sje nægilegt til þess að öllum óþægindum einstaklinganna sje þar með ljett af, þá er sú skoðun fráleit. Með sjálfstæðinu vaxa kröfurnar hjá þjóðinni, sem hjá þeim einstaka. Maðurinn með fjölskyldunni þarf meira til heimilis síns að leggja, en hinn sem er ómagalaus. En landið okkar fæðir okkur alla á sínum brjóstum. Þessvegna verður

fyrsti og áreiðanlegasti vegurinn sá, að bæta landið á allan hátt svo framleiðslan aukist og þar af leiðandi velmegunin vaxi. Iðnaðarfyrrtæki þurfa að rísa upp, samtök að verða almennari, og sjerstaklega verður félagsskapurinn að byggjast á heilbrigðum grundvelli, iðnaður er þannig vaxinn, margur hver, að hann verður ekki til frambúðar, nema rekinn í fjelagsskap. Við höfum t. d. ullarverksmiðjur, en flytjum megnið af ullinni út úr landinu, kaupum erlent fataefni, sem á þennan hátt kemur því til leiðar að innlendu verksmiðjurnar eiga sífellt örðugra uppdráttar, við látum þannig efnið til annara og kaupum síðan vinnu þeirra á því. Hvað er því til fyrirstöðu að íslenzk vinna ekki geti staðið þeirri útlendu á sporði. Þeir sem skjóta skuldbærni fyrir það hvað litlar vonir eru til þess að sjálfstæðismálið verði leitt til lykta, og að formenn sjálfstæðisflokksins hafi ekkert áunnið í þá átt, ættu að líta í sinn eigin barm, þar sem þeir leynt og ljóst setja sjálfstæðismálinu þröskuld í veginn, með því að vera að kviðra upp um það, að nú höfum við með uppkastinu frá 1908 fengið það stjórnarfyrrkomulag er Jón Sigurðsson hafi barist fyrir alla æfi. Eða hveruig geta þessir menn, sem jeg skoða liðhlaupa frá stefnu Jóns Sigurðssonar í sjálfstæðismálinu búist við frekari árangri af hálfu Dana, þegar þeir finna það og vita, að innan landsins sje

stór flokkur, með höfðingjaliðinu í broddi fylkingar, sem berst fyrir því með hnúum og hnefum, að við tökum við því er Danir skömtuðu okkur 1908. Mjer finst uppkastið frá 1908 líkast því sem jeg gæti hugsað mjer öngul með ótal krókum, og haldfærið grundvallarlög Dana, í kringum öngulinn úir og grúir skepnum af ýmsu tagi, búnar til þess að verða hinar fyrstu til að gripa tálbeituna. Danir sitja rólegir og dorga. Ef nú 1908 að fiskarnir hefðu fest sig á önglinum, hvað mundi þá hafa liðið langur timi frá því að Danir hefðu áttað sig á veiðinni, að íslenzki fálkinn hefði verið numinn burtu úr ríkismerk-inu, og gamla merkið sett í staðinn. Hatrið og óvildin sem myndast hefir milli einstakra manna hjer á landi, hefir fyrir skömmu átt svo djúpar rætur, að enginn smábrestur hefir gjörst hjer heima fyrir þannig, að ekki væri straks búið að síma það til dönsku mömmu, alveg á sinn hátt eins og óþekkir krakkar, og þessir menn, er annaðhvort sjálfir standa fyrir þessu, eða nota nöfn annara til þess að látaast hvergi koma nærri sjálfir, eiga að vera leiðtogar íslenzku þjóðarinnar í harðvitugri baráttu hennar fyrir kröfum til sjálfstæðis, þar sem allir þyrftu að taka saman höndum um það, að ekki því eina vopni er við höfum, semsje samheldninni sje kipt úr hendi okkar. Sje aðeins ráðherrasætið staða sú, er allra augu vona til, án tillits til þess hvort menn-

irnir finni hjá sjer að þeir sjeu hæfir í stöðuna, eða þá að sá maður sem rækir þann starfa heiðarlega, ekki hefir neinn frið á sjer vegna valdagræðgis þeirra, er jafnt þykjast kallaðir til starfans og sá sem hlotið hefir, þá er óneitanlega vont að leysa vel úr því efni, því sje hugsunin almenn, þá erum við ekki á flæðiskeri staddir, þó einn fari úr hópnum, og að líkindum fer þá svo á endanum, að hið útlenda vald sjái sig knúð til þess að grípa fram í málin, og að skipa einhvern óháðan útlending í þá stöðu. Hvað voru ekki ráðherraefnin mörg á síðasta þingi, allir virtust meira eð minna hafa vonir, þótt að síðustu yrðu tveir, er deilan var um.

Jeg vil geta þess, að í hinum fyrgreinda bækling, þykir mjer sýslumanninum farast óvirðulega orð í garð Bjarna Jónssonar viðskiftaráðanauts, því fyrst og fremst er það, að hann hafði 19 þingatkvæði með sjer, og 19 móti, en hefði heimastjórnarmaður skipað forsetastöðuna, voru 18 móti og 21 með, ef hans atkvæði var talið með. Úr því nú einusinni að þetta embætti var stofnað, og hins vegar er útlit fyrir að það geti haft heillavænleg áhrif á allt viðskiftalíf okkar, og smámsaman gjört okkur óháðari og sjálfstæðari, þegar starfið er jafn samvizkusamlega rekið og allt bendir til að eigi sjer stað um Bjarna Jónsson, var ástæðulaust að fella það burt. Það þarf ekki mikið að vera til

þess, að slíkt starf gæti margborgað kostnaðinn, straks meiri kunnugleiki Svía af ýmsu hjer og annara þjóða, getur gjört það að verkum, að við smám saman losnum við hina dönsku milli-liði. Komist ferðir á almennar milli Svíþjóðar og hingað, hversu mikla þýðingu gæti ekki það haft, ef nú Thorefjelagið t. d. fjelli úr sögunni, að við þá ekki værum eingöngu komnir upp á náð hins Sameinaða fjelags, svo sem átti sjer stað. Annars ætla jeg ekki að fara að halda uppi vörn fyrir Bjarna Jónsson, hann er sjálfur maður miklu færari í þeim efnum. enda munu fleiri en hann á þinginu 1911 hafa greitt atkvæði í eigin málum og er ekkert út á að setja, þegar ekki atkvæðið riður baggamuninn, en 20. atkvæði Bjarna var forseta sameinaðs þings undir öllum kringumstæðum, svo faktískt hafði hann meiri hluta, þótt ekki sje tekið tillit til hans eigin atkvæðis.

Jeg vil taka það fram að mjer virðist þeir menn er sigla undir nafninu heimastjórnarmenn, gjöra of lítið úr okkur, er þeir berja blákalt áfram, að þetta og annað sje svo og svo, eins og skynlausar skepnur ættu í hlut, en ekki menn er geta hugsað sjálfir. Ef þeir ekki t. d. eru sammála skoðunum þeim, er jeg hefi sett hjertram að framan í sjálfstæðismálinu, þá þætti mjer vænt að sjá frá einhverjum þeirra leiðrjettingar, ekki þess eðlis eins og afmælishug-

leiðingarnar, sem byggja á því sem sönnu og vissu, sem einmitt á að sanna og sannfæra um, slíkir menn er þannig rita, eru að visu skaðlausir þeim, er sjálfir eru búnir að yfirvega og ihuga málin, en menn sem ekki eru nægilega sjálfstæðir geta vilst á þessu, og margir hugsa einmitt þannig, úr því svona maður eins og þessi, sem er gætlinn og stiltur hefur þessa skoðun á málinu, því skyldi jeg þá ekki geta haft hana líka. Þeir menn sem styðja með rökum rit-smíðar sínar og halda sjer að efninu, á þá getur maður hlustað, og þessvegna æski jeg að fá skýringar, sem teknar eru með heimildum úr uppkastinu sjálfu, og samkvæmt rjettarstöðu er margir núlifandi Íslendingar álita að við höfum, áður en nokkrir samningar gjörast milli okkar og Dana. En sje skoðun þessara manna sú, að við fáum ekki fult sjálfstæði með uppkastinu, enda hafi þeir aldrei til þess ætlast, því við sjeum ekki, og verðum aldrei færir um að stjórna okkur sjálfir, þá vildi jeg að þeir kæmu einnig til dyranna eins og þeir eru klæddir, og játuðu þetta hreinskilnislega fyrir þjóðinni. Þótt jeg í sjálfstæðismálinu hafi að öllu frábrugðnar skoðanir þeim er heimastjórnarflokkurinn heldur fram, er svo langt frá því að jeg ekki geti viðurkent þá menn að ýmsu leyti er önnur mál snertir, því eg hlýt að játa að jeg fylgi engum þeim flokk er enn hefur myndast hjer á landi í

blindni, og Hannes Hafstein á miklar þakkirskilið fyrir ýmsan dugnað og framfarir í stjórnartíð hans, og jeg býst við því að margir mundu vilja sjá hann í þeim sessi, ef girt væri fyrir frumvarpið sæla frá 1908. Nú hafa allir haft nægan tíma til þess að kynna sjer uppkastið, nú væri gott að fá það rökrætt heima fyrir með stillingu, og jeg vil geta þess, að jeg mundi að ýmsu hafa sett málið skýrar fram, með dæmum og tilvitnunum, ef jeg hefði ekki álitlið nauðsynlegt sem fyrst vegna umgetins bæklings að draga upp stærstu drættina, og hnekkja mestu fjarstæðunum.

Að endingu vil jeg geta þess, að aðalkjarni sjálfstæðismálsins er ekki sá, hvort við getum fengið klínt ríkisnafni á Ísland með allra viðtækustu hugtökum ríkisrjettarfræðinga um það efni heldur hitt; færir sambandið sem við fáum til fullkomins sjálfstæðis ef við óskum þess eða við sjáum okkur hag í því?

Jeg læt svo útrætt um þetta mál að sinni, og enda með þeirri ósk að við allir getum orðið samtaka til hins bezta fyrir ættjörðina, en að við hinsvegar vörumst alt er síðari kynslóðum getur orðið hættulegt, sjerstaklega að því er snertir framkomu okkar útávið.

Stefnan er gefin og brautin er bein,
boðinn er verkmannahópur

að velta úr götunni völ' eða stein,
hver volari er ættjarðarglópur,
ef minning hans Jóns á að marka okkar braut.
merkið var „áfram“ í sæld og í þraut.

